

РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ ДЕРЖАВИ*

Олександр Зайківський,
*старший науковий співробітник НДІ
інтелектуальної власності НАПрН України
ID ORCID: 0000-0002-7377-9276*

Розглянуто основні положення законодавства України, що визначає державну політику у сфері національної безпеки та оборони, стосовно врегулювання питань забезпечення обороноздатності держави. Досліджено роль інтелектуальної власності в усіх складових системи забезпечення обороноздатності України. Зазначено важливість забезпечення охорони інтелектуальної власності в процесі здійснення заходів з підвищення обороноздатності держави та необхідність удосконалення відповідного законодавства. Запропоновано рекомендації з удосконалення нормативно-правового забезпечення національної безпеки та оборони з метою вирішення проблемних питань інтелектуальної власності в цій сфері.

Ключові слова: обороноздатність, інтелектуальна власність, нормативно-правове забезпечення

Забезпечення оснащення ЗС України ОВТ. За 30 років незалежності майже всі в Україні зрозуміли, що збереження суверенітету та цілісності держави залежить не стільки від міжнародних договорів і гарантій, скільки від здатності збройних сил дати відсіч агресору. Така здатність забезпечується не лише патріотизмом і вишколом особового складу, а й оснащенням захисників сучасним ОВТ.

Дослідник О. Свергунов зазначає, що «одним із головних завдань підготовки держави до забезпечення національної безпеки, у тому числі й оборони, є технічне оснащення ЗС України сучасними системами ОВТ» [37].

Фахівці НІСД теж вказують, що «серед невідкладних завдань на порядку денно-

му питання забезпечення сил оборони озброєнням і військовою технікою» [29].

Оснащення ЗС України зразками ОВТ здійснюється за двома основними напрямками:

- розроблення ОВТ потужностями власного ОПК;
- отримання ОВТ у результаті міжнародного ВТС.

Розроблення та модернізація ОВТ для потреб військових формувань України

Олександр Оністрат,
*старший науковий співробітник,
кандидат технічних наук
ID ORCID: 0000-0001-5730-6738*

* Продовження. Початок у попередньому номері.

здійснюється ОПК за державним оборонним замовленням відповідно до вимог законів та інших нормативно-правових актів.

Порядок виконання державного оборонного замовлення визначено Постановою Кабінету Міністрів України «Питання державного оборонного замовлення» [38]. Цим документом затверджено, зокрема, Типовий державний контракт на виконання дослідно-конструкторської (науково-дослідної, технологічної) роботи за державним оборонним замовленням, у якому є розділ «Право інтелектуальної власності», пунктом 32 якого передбачено, що «майнові права інтелектуальної власності на науково-технічну продукцію, право на її використання, розпорядження та на дозвіл або заборону використання іншими особами в установленому порядку передаються виконавцем замовникові». Окрім того, до обов'язків замовника належить, серед іншого, забезпечувати охорону прав на створені об'єкти права інтелектуальної власності, а виконавець зобов'язаний провести перевірку патентної чистоти об'єктів права інтелектуальної власності, що використовуються під час виконання роботи, і запатентувати об'єкти права інтелектуальної власності, створені під час виконання роботи [38].

У процесі розроблення нових зразків ОВТ важливе значення має забезпечення високого науково-технічного рівня, якості, новизни, конкурентоздатності та патентної чистоти НТП.

Оскільки зразок ОВТ повинен бути новим та конкурентоздатним, однією з ознак його новизни має бути наявність у ньому й описаних у його РҚД охороноздатних РІД. Останнє ж автоматично тягне за собою необхідність належної правової охорони й захисту прав інтелектуальної власності на об'єкти, що створюються на замовлення за рахунок державного бюджету.

Учені акцентують увагу на тому, що процеси розробок, випробувань і серійного виробництва ОВТ є складниками інноваційного розвитку промисловості й нових технологій, науки та освіти [37].

Не викликає сумнівів, що для ЗС України розробка та запровадження сучасних видів ОВТ повинні ґрунтуватися на найновіших науково-технічних досягненнях. Зазначене свідчить про необхідність підвищення якості та ефективності використання інтелектуального потенціалу в ході створення та модернізації ОВТ. Оснащення ЗС України новітніми видами ОВТ залежить, зокрема, від спроможності ОПК щодо впровадження новітніх технологій, забезпечення високого науково-технічного рівня, новизни, патентоздатності та патентної чистоти зразків ОВТ.

Найбільш яскраві приклади такої спроможності вітчизняного ОПК наведено в Таблиці 2. Оскільки новітнє ОВТ належить до державної таємниці, то дані щодо патентів у зазначених розробках закриті, однак деякі приклади використання винаходів наводять відкриті джерела.

Новизна використаних у комплексі «Кольчуга» технічних рішень захищена 8 патентами, а його серійне виробництво — 12 технологічними ноу-хау [40].

У січні 2017 року опубліковано патент на український танк T-Rex [41].

У квітні 2018 року Державне підприємство «Конструкторське бюро «Південне» отримало патент на зенітну керовану ракету нової конструкції [42].

На виставці в Києві 19 травня 2019 року показали кращі військові винаходи України [43], зокрема:

Вінницька компанія «45 ЕМЗ» представила пневмобалістичну систему 50-мм калібру. Ця гармата буде здійснювати залпову стрільбу та масований загороджувальний вогонь. Замість звичних снарядів пневмогармата стрілятиме боєприпасами із зарядом зі стисненого повітря.

Компанія «Новатор» з Хмельницька виставила на конкурс малогабаритний передавач перешкод «Оберіг-Н», який можуть використовувати мінери та сапери. Пристрій захищає людину від підризу радіокерованої вибухівки.

Компанія INWIS CORP представила захищену радіосистему комунікації та координації дій особового складу. Пристрій створює радіомережу MANET ра-

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Таблиця 2

Новітня техніка України*

Рік	Зразок ОВТ	Примітки
1997	АН-140	вантажо-пасажирський авіалайнер
1999	«Кольчуга-М»	станція радіотехнічної розвідки
2004	АН-148	реактивний пасажирський літак
2009	«Кольчуга-КЕ»	комплекс контролю радіоелектронної обстановки
2010	АН-158	близькомагістральний пасажирський літак
2012	БТР-4Е	бронетранспортер
	БТР-70Ді	бронетранспортер
	«Квітник»	152 мм артилерійський постріл з керованим снарядом 1С2 (три країни світу мають таку унікальну технологію)
2013	«Стугна-П»	переносний протитанковий ракетний комплекс
	«Тропосфера»	комплекс метеорологічний мобільний
2014	Р-330УМ	автоматизований комплекс радіоперешкод
2015	СН-4003	автоматизований комплекс розвідки
	АН-178	військово-транспортний турбореактивний літак
	«Комбат»	керована ракета
	«Верба»	реактивна система залпового вогню
2016	БРЕМ-4РМ	броньована ремонтно-евакуаційна машина
	«Гюрза-М»	малі броньовані артилерійські катери
	РЛС «Пелікан»	рухома трикоординатна радіолокаційна станція
	«Корсар»	легкий переносний ракетний комплекс
	«Тайпан»	бойовий модуль
	«Дуплет»	бойовий модуль
	«Фантом»	безпілотний бронетранспортер
	Ан-132D	легкий транспортний літак
	«Қаштан»	комп'ютеризований бойовий модуль
	«Горлиця»	безпілотник
	«Спектейтор»	безпілотник

Таблиця 2
Продовження

2017	БМ «Оплот»	модернізований Т-84
	танк «Тірекс»	нова система управління вогнем (високий рівень захисту)
	«Грім»	оперативно-тактичний комплекс (на дальності до 450 км)
	«Вільха»	ракетний комплекс (може вразити цілі в радіусі 120 км)
	3D радар 80К6Т	може виявляти цілі в радіусі 500 км і на всіх висотах
	«Мандат»	комплекс радіоперешкод (не має аналогів)
	РЛС 79К6	трикоординатна радіолокаційна станція кругового огляду
	«Козак-2»	броневий автомобіль
	ГПМ-72	пожежний танк (є однією з найпередовіших розробок)
	Fly Eye	безпілотник
	П-18 «Малахіт»	РЛС кругового огляду
	79К6 «Пелікан»	радіолокаційна трикоординатна станція кругового огляду
	«Хортиця-М»	комплекс для моніторингу електромагнітного середовища
	«Нептун»	протикорабельна ракета
	«Коршун-2»	дозвукова крилата ракета
	«Лань»	ракетний катер
	«Оболонь-А»	комплекс управління артилерійським дивізіоном
	РК-4 «Інгул»	переносна 107-мм ракетна установка
	«Січ 5К10»	комплекс розвідки і виявлення оптичних приладів
	«Карасук»	високоточний артилерійський снаряд
2018	БМП-У	бойова машина піхоти
	«Бар'єр»	протитанковий ракетний комплекс
	«Ятрань»	радіогідроакустичні системи
	РПВ-16	реактивний піхотний вогнемет об'ємного вибуху
	«Богдана»	нова самохідна гаубиця
	«Шепіт»	82-мм безшумний міномет
	«Колібри»	переносний зенітно-ракетний комплекс
2019	«Положення-2»	розвідувально-акустичний комплекс
	БТР-4Е «Буцефал»	повнопривідний восьмиколісний бронетранспортер
	«Бучарда»	120-мм міномет
	«Грім» ST-35	ударний безпілотник
2020	«Дзвін АС»	центр оперативного управління
	RAM UAV	безпілотник-камікадзе, або баражуючий боеприпас
	«Мисливець»	роботизований спостережно-вогневий комплекс
	«Сокіл-300»	БПЛА
2021	«Квадрат-2Д»	модернізація ЗРК «Куб»

Джерело* Складено авторами за даними відкритих джерел [39]

діусом 10 км. Це захищена рація, яка має GPS маяк, навігатор, ретранслятор мережі, відображає місця перебування особового складу на off-line картах.

На виставці також презентувати новітні покриття для військової техніки.

Фахівці Запорізького національного університету, компаній «Дніпроспецсталь» та «Івченко-Прогрес» розробили нову сталь 10ХЗНМЗФБч. Це цементований, теплостійкий метал, який має високі експлуатаційні характеристики. Він використовуватиметься в літако- та ракетобудуванні.

Ще одне рішення від запоріжців — лазерне зміцнення поверхневих шарів лопаток газотурбінних двигунів, виготовлених з титанових сплавів типу ВТЗ-1, ВТ-6, ВТ-8 тощо шляхом лазерних обробок у різних газових середовищах та лазерного модифікування легкими елементами з глибиною зміцненої зони 100-150 мкм.

КПІ представив нанокompозитні матеріали для авіаційної та іншої військової техніки. Цей виріб сприяє підвищенню їх міцнісних, радіо- та магнітопоглинаючих властивостей. Завдяки йому створення авіаційної та військової техніки будуть відповідати сучасним вимогам якості та безпеки. Розробники запропонували також нову технологію отримання багаточастинних покриттів на твердих сплавах для обробки матеріалів високої твердості військового призначення.

Шосткинський інститут Сумського державного університету запропонував кардинально новий порох для стрілецької зброї.

Інститут фізики НАН України представив скануючий лазерно-телескопічний силовий модуль для оптичних локаційних систем виявлення та протидії беспілотникам. Засіб виявляє та збиває беспілотники завдяки дії потужних лазерних імпульсів на чутливі елементи цих систем.

Концерн Укроборонпром на виставці представив тренувальний комплекс для бронетехніки. Розробка дасть змогу молодим бійцям відпрацьовувати роботу спочатку на пристрої, а потім у складі бойової групи.

Харківський завод засобів індивідуального захисту також представив свій винахід — полімерну стрічку для кулемета Калашнікова. Разом з цим харківчани пропонують систему автоматичного пакування набоїв у стрічку, що суттєво зекономить час солдатам на передовій [43].

Однак є приклади іншого характеру. Українські винахідники сконструювали бойові броньовані машини «Дозор-Б» харківської розробки. За інформацією ЗМІ, «ганьбою України стало те, що українські розробники, не знайшовши застосування цій машині в своїй країні, змушені були продати ліцензію на її виробництво іноземним виробникам» [44].

Новітні розробки, що мають важливе оборонне чи економічне значення, майже завжди належать до державної таємниці та підлягають охороні, адже відповідно до закону України [45] до державної таємниці відноситься, зокрема, інформація про НДДКР, на основі яких можуть бути створені прогресивні технології, нові види продукції та технологічні процеси, що мають важливе оборонне чи економічне значення або суттєво впливають на зовнішньоекономічну діяльність та національну безпеку України, а також про винаходи (корисні моделі), призначені для використання у сфері оборони.

Оскільки новітні зразки ОВТ створюються на основі використання ОПІВ, то постає питання забезпечення охорони прав інтелектуальної власності від можливих порушень. І чим складнішим є зразок ОВТ, тим більше в ньому використовується ОПІВ, які можуть належати різним суб'єктам права інтелектуальної власності. Неправомірне використання зазначених ОПІВ чи інші порушення прав інтелектуальної власності можуть призвести не тільки до значних фінансових втрат, а й до втрати самих ОПІВ чи заборони використання зразків ОВТ, що негативно впливатиме на забезпечення обороноздатності держави.

Практика показує, що у сфері інтелектуальної власності, особливо стосовно розроблення ОВТ, відбувається багато пору-

шень прав інтелектуальної власності, які ми вже детально висвітлювали [46].

У ході виконання ДОЗ замовник, зокрема Міністерство оборони України, ігнорує питання виплати роялті розробнику ОВТ. Про це повідомив інформантству «Оборонно-промисловий кур'єр» генеральний директор ТОВ «Науково-виробнича фірма «Адрон» Микола Архипов [47]. За його словами, військове відомство ще на розрахунково-калькуляційному етапі просто викреслює з кошторису рядок «роялті», наполягаючи, що немає методики обчислення роялті.

Наслідки такого підходу вкрай негативні для всіх розробників оборонних технологій. Зокрема немає можливості повернути витрачені на розробку та випробування кошти, а тому — закінчувати вчасно діючі розробки та вкладати гроші в нові проекти.

Ці порушення призводять до відсутності ефективного захисту не лише прав авторів ОПВ, розробників і замовників ОВТ, а й державних інтересів.

Однак вітчизняний ОПК, навіть з підтримкою недержавного сектору національної економіки, не в змозі забезпечити ЗС України всіма необхідними видами та зразками ОВТ. Цю думку висловлюють всі українські вчені, зокрема В. П. Горбулін та О. О. Свергунов, зазначаючи, що «власними силами Україна не зможе виробляти всю номенклатуру потрібного ОВТ. Тому одним із стратегічних пріоритетів при реалізації ВТП та ОПП є налагодження воєнно-економічного співробітництва у межах ВТС з іншими державами» [7].

Військово-технічне співробітництво. Учені зазначають, що міжнародне ВТС є важливою складовою забезпечення обороноздатності держави [48].

Оскільки Україна сама не виготовляє всю необхідну номенклатуру ОВТ та комплектуючих виробів, постає необхідність отримання відсутніх зразків ОВТ від міжнародних партнерів. З метою створення сучасного ОВТ підприємства ОПК України залучають багато виробів іноземних держав та все більше розраховують на взаємодію з міжнародними

партнерами в галузі обміну технологіями та на реалізацію спільних високотехнологічних проектів.

ВТС передбачає координацію військово-технічної політики, взаємний обмін озброєннями, спільні розробки ОВТ, спільні заходи для запобігання поширенню стратегічних та екологічно небезпечних технологій, можливість надання взаємної допомоги в ході здійснення військової конверсії тощо [49].

Метою ВТС є забезпечення національних інтересів і безпеки держави, оснащення збройних сил сучасним ОВТ та іншими товарами військового призначення, розвиток експортного потенціалу оборонно-промислового комплексу, підвищення науково-технічного та технологічного потенціалу оборонної галузі України [50].

Тому специфіка ВТС як складової державної зовнішньої політики полягає в необхідності забезпечення національних інтересів і безпеки держави при різних формах і на різних етапах співробітництва з метою взаємовигідного використання результатів, отриманих, в основному, в ході виконання ДОЗ.

Отже міжнародне ВТС має кілька напрямів:

- отримання нових технологій для розвитку промислової бази виробництва сучасного озброєння;
- постачання вітчизняних розробок ОВТ на експорт;
- закупівля (отримання) відсутніх у власному виробництві зразків ОВТ;
- науково-технічне співробітництво.

Отримання нових технологій. Фахівці НСІД зазначають, що застаріле обладнання зумовлює пошук шляхів співробітництва українських компаній з міжнародними компаніями оборонної промисловості з метою залучення сучасних технологій і технологічного обладнання. Разом з тим таке співробітництво приховує низку можливих загроз національній безпеці України у зв'язку з негативними процесами, зокрема захопленням найрозвиненіших і найперспективніших сегментів промислового виробництва компаній ОПК країни для

перехоплення пріоритету й переведення отриманого «ноу-хау» за кордон [9].

Постачання вітчизняних розробок ОВТ на експорт. Дотримуючись пріоритету першочергового забезпечення потреб ЗС України та інших військових формувань, підприємства вітчизняного ОПК здійснюють також експорт товарів та послуг військового призначення.

Серед найбільш вагомих угод українських спекекспортерів — постачання партії танків до Пакистану; виконання програми модернізації армії Туркменістану; реалізація контракту на постачання танкових дизельних двигунів до Пакистану і станцій пасивної розвідки «Кольчуга» Туркменістану; контракти на оснащення засобами радіолокації та ПВО держав Південно-Східної Азії; постачання військово-транспортних літаків Лівії, Мексиці, Еквадору та Бангладеш; постачання газових турбін для військових кораблів Росії, Китаю, Індії, Сінгапуру й США; передача Ірану технології створення літаків Ан-140; В'єтнаму — технології створення порохів; продаж США невеликої партії танків, споряджених новою системою захисту [9].

Конструкторське бюро «Івченко-Прогрес» розробило унікальні моделі авіаційних двигунів, які є більш економічними, потужнішими та дешевшими, ніж закордонні аналоги; за кордон у 2018 році вже продано понад 50 унікальних авіаційних двигунів АІ-450 [51].

Фахівці зазначають, що потенціал українського експорту ОВТ усе ще досить високий, однак без переведення ОПК на інноваційний шлях розвитку конкурентоспроможність країни на ринку озброєнь почне різко знижуватися.

Сучасні тенденції розвитку міжнародного ринку ОВТ свідчать про постійне зростання ролі трансферу військових технологій у галузі ВТС.

Дослідження, здійснені іноземними та вітчизняними науковцями, засвідчують, що збільшення обсягів експорту високотехнологічної продукції не лише позитивно впливає на економічний розвиток держави, а й є необхідною умовою такого розвитку [52–54].

За таких умов трансфер військових технологій може стати інноваційним напрямом розвитку вітчизняної економіки. Особливо це стосується ОПК України.

Однією з основних умов успішного експорту військових технологій, як зазначає Б. П. Щеглюк [52], є функціонування дієвої системи охорони інтелектуальної власності.

Фахівці НІСД акцентують увагу на важливості вирішення цих проблем на рівні вдосконалення законодавства стосовно охорони права інтелектуальної власності на результати наукових досліджень, створених та використаних в ході розроблення ОВТ [9], і посилення контролю за передачею інтелектуальної власності при ВТС [36].

Більшість експертів схиляється до думки, що експорт конкретної військової технології доцільно здійснювати тільки в тому випадку, коли інші альтернативи використання технології (наприклад виробництво й експорт готової продукції) є менш вигідними, інакше втрата ключових військових технологій може мати значний негативний вплив не тільки на економічну, а й на інші сфери національної безпеки України. І цьому є чимало прикладів навіть у нашій країні.

Так, протягом минулих років представники уряду США неодноразово зверталися до української влади з пропозицією трансферу технології виробництва станцій пасивної радіо-електронної розвідки «Кольчуга». Однак, ураховуючи, що зазначена продукція була і є конкурентною на міжнародному ринку ОВТ, українська сторона неодноразово заявляла про готовність експорту технології виробництва цієї станції лише за умови, що вартість трансферу становитиме не менше, ніж вартість 50 одиниць готової продукції [55].

За інформацією генерал-лейтенанта запасу Ігоря Романенка, Україна у 2018 році поставила один танк «Оплот» Сполученим Штатам Америки. Ідеться про вивчення американською стороною українських технологій та ймовірне військово-технічне співробітництво з Україною. Надаючи США модель танка «Оплот»,

Україна де-факто поділилася зі Сполученими Штатами своїми військовими технологіями. Романенко також звернув увагу на те, що Україна надає США свій танк за першим запитом, у той час як США і Європа не поспішають допомагати Україні не тільки в оборонному озброєнні, а й в «елементній базі для будівництва складних радіотехнічних, електронних систем, зенітно-ракетних комплексів, систем протиракетної оборони і всього іншого». «І ми повинні купувати китайські інтегровані схеми, які значно поступаються за якістю і не завжди підходять для військової техніки» [56].

Саме тому експерти погоджуються, що для успішного експорту військових технологій Україна повинна суттєво підвищити якість системи охорони інтелектуальної власності як важливого інструменту міжнародних економічних відносин [57].

Однак, на думку фахівців, недостатньо регульований трансфер військових технологій становить певну загрозу для забезпечення економічної безпеки держави [53]. Зокрема ідеться про економічну безпеку, тобто про здатність держави підтримувати конкурентоспроможність економіки, ефективно захищати свої економічні інтереси та протистояти зовнішнім економічним загрозам, використовувати конкурентні переваги в міжнародному поділі праці. Безумовно, загалом розвиток експорту військових технологій сприятиме розвитку військово-промислового сектору вітчизняної економіки, що, своєю чергою, підвищить показники її ринку.

Питання захисту інтелектуальної власності дуже важливі в контексті функціонування міжнародного ринку ОВТ, на якому військові технології часто є важелем економічного й політичного впливу. Наприклад, свого часу Швеція не змогла здійснити експорт винищувачів до Південно-Африканської Республіки лише тому, що представники американської компанії, яка була власником патенту на технологію виробництва одного з вузлів винищувача, не дали згоду на здійснення її експорту [57].

Отже у процесі адаптації законодавства до європейських норм необхідно передбачити здійснення відповідних заходів з попередження та недопущення помилок і порушень у ході міжнародного науково-технічного співробітництва та захисту інтересів і прав учених та авторів ОПІВ і національних інтересів щодо інтелектуальної власності.

Закупівля зразків ОВТ. На думку вчених НСІД, ВТС в Україні має вирішувати, серед іншого, «забезпечення технічного оснащення ЗС України за рахунок імпорту ОВТ за допомогою нових методів торгівлі озброєннями, коли розвиваються національна ОП, високотехнологічний сектор промисловості та економіка держави загалом. До таких методів відносяться офсетні угоди, лізинг тощо» [58].

Озброєння та військова техніка можуть також поставлятися в Україну іншими державами в якості надання допомоги, що теж потребує вирішення питань охорони інтелектуальної власності як українських правовласників, так і експортерів ОВТ [58].

Водночас закупівля ОВТ для будь-якої держави потребує значних витрат. Вартість сучасних систем високотехнологічного ОВТ уже сягає мільярдів доларів. Це суттєво впливає на економічний розвиток і реалізацію соціальних програм держави. Тому у світовій практиці в умовах обмежених ресурсів триває пошук механізмів зменшення витрат на озброєння, у тому числі при його імпорті, за рахунок певних компенсацій.

У таких умовах серед імпортерів зброї все більше поширюється практика зустрічних вимог, так званий офсет — компенсація експортером частини витрат імпортеру ТВП на їх закупівлю. Основне призначення офсетів у випадку відкриття внутрішнього ринку оборонної продукції для міжнародних тендерів — протекція національних інтересів (розвиток оборонної промисловості та економіки, залучення нових технологій, розвиток наукового потенціалу тощо).

Дослідник Р. Боднарчук звертає увагу на організацію системи компенсаційних

(офсетних) угод для постачання в Україну високотехнологічної продукції оборонного призначення. Цей механізм може дати змогу залучити в ОПК України значні іноземні інвестиції.

Завдяки офсетним контрактам Польща, Чехія, Угорщина і Болгарія отримали понад 11 млрд доларів інвестицій. За рахунок офсетних договорів Польща організувала виробництво вертольотів, цифрових засобів зв'язку, легкої бронетехніки. Чехія та Угорщина в рамках таких проектів взяли в оренду шведські винищувачі Gripen [59].

За попередніми розрахунками фахівців ЦДАКР, лише за 2003–2008 роки в межах реалізації задекларованих програм переозброєння ЗС України (закупка нових систем зв'язку, автоматизованих систем управління, модернізації авіаційних комплексів, створення кораблів нового класу «корвет») у разі застосування офсетних угод наша країна могла б отримати близько 3–5 млрд доларів інвестицій [60].

Результатом провадження та реалізації офсетної діяльності в Україні має стати залучення в національну економіку нових технологій та інвестицій [61].

Основні переваги офсету — протекція національних інтересів, розвиток оборонної промисловості та економіки, залучення нових технологій, розвиток наукового потенціалу [48].

На сьогодні офсетом у процесі реалізації угод у сфері ВТС користуються понад 130 країн. Офсет може здійснюватися різними шляхами: країни-імпортери можуть бути задіяні в розробці та виробництві продукції в інтересах експортерів ТВП (тобто спільне виробництво або субпідрядне виробництво тощо); прямі іноземні інвестиції в економіку, у тому числі в ОПК; трансфер технологій; передача ліцензій на виробництво систем ОВТ [62].

В Україні постановою Кабінету Міністрів України унормовано порядок укладення компенсаційних (офсетних) договорів. Згідно з нею до видів компенсацій, що можуть надаватися за компенсаційними договорами, належить також пере-

дача майнових прав інтелектуальної власності [63].

Ретельно продумані та професійно складені офсетні вимоги до закордонних учасників тендерів на постачання ОВТ для ЗС України стануть важливим чинником розвитку не лише національного ОПК, а й української економіки в цілому. Зокрема застосування прямого офсету дасть змогу здійснювати проекти з організації спільних підприємств в ОПК, складальних виробництв продукції, що постачається, або окремих компонентів до неї, передачі технологій та «ноу-хау». У свою чергу, застосування непрямого офсету дасть можливість залучити прямі іноземні інвестиції не тільки в оборонну промисловість, а й у цивільні галузі, розвивати сучасну інфраструктуру [48].

Науково-технічне співробітництво. На думку вчених НСІД, ВТС в Україні має вирішувати, серед іншого, завдання щодо «формування нової кооперації з виробництва ОВТ українською оборонною промисловістю з іноземними компаніями» [58].

На тривалому шляху євроатлантичної інтеграції наша країна майже щорічно розробляла національну програму Україна — НАТО (РНП). Традиційно Річна національна програма структурно побудована за аналогією з типовим Планом дій щодо членства.

Зокрема багато уваги приділено реформуванню та всебічному забезпеченню сектору безпеки і оборони України. Воно включає широкий спектр заходів з підтримання у бездатному стані, модернізації та оновлення ОВТ, реформування та розвитку ОПК України, створення системи державного гарантування якості продукції оборонного призначення, а також активізації наукового та військово-технічного співробітництва. Передбачено навіть заходи із забезпечення гендерної рівності в секторі безпеки і оборони України.

Зазначено, що оборонно-технічне співробітництво з НАТО буде зосереджено, зокрема, на використанні краєвих сучасних світових технологій. Однак питання забезпечення охорони інтелектуальної

власності всіх суб'єктів та захисту національних інтересів у цій сфері взагалі не розглядаються, хоча без використання саме ОПВ неможливо здійснити майже всі передбачені заходи.

У ході здійснення міжнародної науково-технічної діяльності необхідно вживати заходів з охорони інтелектуальної власності та захисту прав авторів ОПВ, а також національних інтересів. Про це йдеться й в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС: «Співробітництво також може включати обмін досвідом..., а також створення сприятливих умов проведення досліджень та впровадження нових технологій і належного захисту відповідних прав інтелектуальної, промислової та комерційної власності» [64]. Відповідно до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво [65] спільні дослідницькі проекти здійснюються лише після того, як учасники проекту затвердять спільний план розпорядження технологіями та визначать механізм розподілу прав на інформацію та інтелектуальну власність, що створюється чи передається між сторонами, як зазначено в додатках до цієї угоди.

Окрім того, існує низка керівних документів НАТО, у яких визначаються вимоги та підходи до порядку використання прав інтелектуальної власності в кооперативних програмах та надаються рекомендації з визначення договірних умов щодо інтелектуальної власності при укладенні контрактів на проектування та розробку ОВТ.

Вказані питання повинні регулюватися міждержавними угодами України з членами Альянсу про співробітництво у сфері науки та інтелектуальної власності. За зразок можна взяти «Угоду між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про співробітництво у сфері науки та технологій» [66], у якій дуже чітко виписано норми щодо інтелектуальної власності, конфіденційної інформації та передачі технологій. Зокрема порядок поведінки з інтелектуальною власністю та діловою конфіденційною інформацією,

створеною або наданою в ході спільної діяльності, здійснюваної згідно з цією угодою, передбачено в Додатку I «Права власника інтелектуальної власності». Положення про безпеку інформації та передачу технологій викладено в Додатку II «Зобов'язання стосовно забезпечення безпеки», які є невід'ємною частиною цієї угоди й застосовуються до всіх видів діяльності, що здійснюється на підставі цієї угоди [66]. Однак досвід виконання вказаної угоди не знайшов поширення на співробітництво з іншими країнами.

Порушення прав інтелектуальної власності в ході здійснення ВТС. Оскільки товари військового призначення та подвійного використання створюються на основі ОПВ, то права на ці об'єкти потребують відповідної охорони, здійснення якої в ході ВТС має свої особливості.

Більш детально особливості охорони інтелектуальної власності в ході здійснення міжнародного ВТС, які необхідно враховувати при врегулюванні комплексу питань щодо забезпечення права власності на результати інтелектуальної діяльності, ми розглядали в попередніх публікаціях [67, 68].

Охорона інтелектуальної власності в ході здійснення міжнародного співробітництва повинна забезпечуватися насамперед двосторонніми угодами з цього питання, які мають укладатися при започаткуванні співробітництва у будь-якій сфері, як і угоди про захист таємної інформації. Зазначені угоди повинні визначати основні принципи укладання договорів (контрактів) і бути спрямовані на взаємну охорону інформації, недопущення порушення прав на результати інтелектуальної діяльності при їх використанні в ході співробітництва. Тобто міжнародне співробітництво з кожною державою повинно бути комплексним і регулюватися не однією угодою про співробітництво у визначеній сфері, а й угодами про науково-технічне співробітництво, про військово-технічне співробітництво, про захист інформації та про охорону інтелектуальної власності.

З часу незалежності Україна є учасницею понад 3 тис. міжнародних угод [69], з

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

яких понад 300 стосуються співробітництва у сфері науки і лише близько 40 — співробітництва у сфері охорони інтелектуальної власності. Однак саме в міждержавних угодах повинно здійснюватися узгодження на державному рівні порядку взаємної охорони інтелектуальної власності в процесі співробітництва.

Однак Кабінет Міністрів України явив яскравий приклад ігнорування національних інтересів щодо інтелектуальної власності в ході міжнародного співробітництва. Своєю постановою від 6 січня 2010 року № 3 [70] Уряд дозволив передачу до капіталу спільного українсько-бразильського підприємства — бінаціональної компанії «Алкантара Циклон Спейс» науково-технічної продукції загальною вартістю 15 542 800 доларів США, розробленої державним підприємством «Конструкторське бюро «Південне» імені М. К. Янгеля» на замовлення Національного космічного агентства України.

Перелік науково-технічної продукції містить 1514 найменувань, однак жодної згадки про інтелектуальну власність немає, незважаючи на те що до переліку входять такі об'єкти права інтелектуальної власності, як ескізи проекти, технічні завдання тощо, а також патентний формуляр та звіт про патентні дослідження.

Оскільки відсутні міждержавні угоди щодо охорони інтелектуальної власності, то й на рівні безпосередніх учасників міжнародного науково-технічного співробітництва при укладенні договорів про співробітництво здебільшого не здійснюється узгодження порядку охорони та розподілу прав на ОПІВ, що створені кожною зі сторін. Не визначається також порядок використання попередньої (проприоритарної) інтелектуальної власності, а також взаємодія з використання ОПІВ, створеними третьою стороною.

Як наслідок — можливі різного роду порушення прав інтелектуальної власності, які ми вже детально розглядали [71]. Ці порушення прав інтелектуальної власності проявляються ще на етапі проведення переговорів, пов'язаних з укладанням міжнародних договорів (контрак-

тів) про науково-технічне співробітництво. Учасники переговорів, можливо, навіть не розуміючи власної помилки, розкривають деталі своїх ноу-хау, які потім можуть бути використані іншою стороною. Продовжується це й на етапах участі на виставках і ярмарках та інших рекламних заходах.

Учені теж припускаються помилок, коли у виступах на конференціях і семінарах розкривають свої наукові результати без попереднього здійснення заходів з оформлення їх ОПІВ. Доволі поширеним є і пряме порушення законодавства, коли здійснюється патентування ОПІВ в іноземних державах без попереднього подання заявки в Україні.

Ці порушення спричиняють до відсутності ефективного захисту прав авторів ОПІВ та державних інтересів у ході ВТС. Зокрема під час закупівлі ОВТ не укладаються компенсаційні (офсетні) договори, а в процесі реалізації спільних проектів не здійснюється захист власних результатів інтелектуальної діяльності, чим користаються такі «партнери» як Росія, яка на виставці «Двигуни-2006» виставила як «свої» українські вертолітні двигуни ТВ3-117 та ВК-2500 (кожен двигун коштує не менше \$250 000) виробництва ВАТ «Мотор Січ», яке володіє всією проектною документацією [52].

Отже треба мати на увазі, що Україна не повинна допускати використання спільних проектів для так званого викачування науково-технічних секретів та «ноу-хау», як це, наприклад, мало місце з розробленням літака «Ан-70».

Приклади промислового шпигунства за нашими технологіями є також в Україні. Зокрема у 2020 році Верховний Суд України визнав справедливими рішення судів попередніх інстанцій стосовно громадянина Китайської Народної Республіки, якого було засуджено до 10 років позбавлення волі за шпигунську діяльність. Він організував збір науково-технічної та технологічної документації в галузі бойового ракетобудування з метою передачі до іноземної ор-

ганізації інформації, що становить державну таємницю України.

Раніше суд дав 10 років в'язниці громадянину Китайської Народної Республіки Шу Юаньцзе, якого контррозвідка Служби безпеки України викрила як шпигуна і затримала під час спроби отримання таємних розробок [72].

Наша держава не тільки має значний потенціал щодо експорту військових технологій, які потрібно належним чином охороняти, а й сама потребує отримання новітніх технологій для забезпечення переозброєння ЗС України сучасним ОВТ. Це ще більше актуалізує питання забезпечення охорони інтелектуальної власності.

Розвиток науково-технічного потенціалу. Один із найпотужніших впливів на створення та зміцнення обороноздатності держави має науково-технічний потенціал. Здатність та готовність науки і техніки ефективно вирішувати завдання зміцнення обороноздатності держави, відповідно до сформованих керівництвом потреб, характеризується величиною воєнного НТП.

Обороноздатність держави залежить не тільки від рівня розвитку воєнної науки та від конкретних досліджень, які безпосередньо проводяться різними науковими установами в інтересах ЗС України, а й від можливостей науки в цілому впливати на воєнну справу. Тобто стан розвитку науки в державі, відкриття вчених, науково-технічні досягнення визначають рівень обороноздатності держави разом з іншими її потенціалами. Воєнний НТП — це частина НТП держави, яка використовується в інтересах підвищення її обороноздатності [73].

Наукове забезпечення необхідне всьому процесу забезпечення ЗС України ОВТ, адже створення новітніх систем і зразків ОВТ неможливе без науково-технічного, інноваційного розвитку.

Ще у 2009 році В. А. Ліпкан акцентував увагу на тому, що «на стан воєнної безпеки країни негативно впливає ... зниження науково-технічного потенціалу» [74].

Фахівці НІСД зазначають, що «реформування вітчизняної науки має бути спрямоване на забезпечення її конкурентоспроможності та формування наукового підґрунтя соціально-економічного розвитку країни на інноваційній основі. Наука повинна стати одним із ключових чинників вирішення масштабних завдань, пов'язаних із модернізацією країни, зміцненням її обороноздатності та національної безпеки» [29].

Хоча вирішення вказаних завдань безперечно передбачає створення та використання ОПІВ, самі питання інтелектуальної власності чомусь не розглядаються в нормативно-правових актах стосовно забезпечення обороноздатності. І це попри те, що багато науковців акцентують увагу на значних проблемах стосовно інтелектуальної власності в оборонній сфері.

Науковці також вказують, що до пріоритетів політики реформ у науково-інноваційній галузі належить удосконалення законодавчого поля щодо забезпечення правової охорони інтелектуальної власності у сфері науки і технологій [29].

Питання інтелектуальної власності. З кожним роком усе більше науковців приділяють увагу дослідженням проблем інтелектуальної власності у сфері національної безпеки. Попри різні підходи та погляди на ці питання, учені погоджуються з тим, що інтелектуальна власність відіграє зростаючу роль у сфері національної безпеки, особливо в забезпеченні обороноздатності держави. Акцентують увагу і на значних викликах та загрозах, пов'язаних з тим, що проблемні питання стосовно інтелектуальної власності не вирішуються на державному рівні. Серед пріоритетних напрямів державної політики відсутні питання інтелектуальної власності, тому в законодавчих і нормативно-правових актах держави немає норм щодо захисту національних інтересів стосовно інтелектуальної власності, не визначено роль інтелектуальної власності у сфері національної безпеки і те, що порушення в цій сфері несуть загрози національній безпеці та обороноздатності.

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Це відбувається тому, що моніторинг і системний аналіз проблемних питань, які виникають у процесі розроблення політики національної безпеки, здійснюється без урахування проблем, пов'язаних з впливом розвитку сфери інтелектуальної власності, а державні чиновники не прислухаються до висновків і рекомендацій учених, які досліджують зазначені проблемні питання.

Загрози національній безпеці постійно трансформуються, розширюються сфери їх впливу. До традиційних загроз нині активно додаються принципово нові, виникнення яких обумовлене розвитком науки і техніки, процесами глобалізації та іншими чинниками [75].

На сучасному етапі серед основних реальних та потенційних загроз національній безпеці України є також недосконалість механізмів захисту прав інтелектуальної власності, розголошення інформації, яка становить державну таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави або спрямована на забезпечення потреб та національних інтересів держави.

Неконтрольований процес поширення і використання РІД розширив можливість іноземних держав з одержання конфіденційної інформації та дав їм змогу, поперше, вірогідно відслідковувати зміну рівня бойових можливостей українського ОВТ; по-друге, завдавати істотної шкоди інтересам України, вживаючи контрзаходів, що знижують ефективність українського ОВТ, дискредитації вітчизняної продукції на світових ринках і зменшення її конкурентоспроможності, зниження міжнародного авторитету України тощо; по-третє, випереджати в оформленні відповідних патентів, тим самим позбавляючи власників ОПІВ можливості законно їх реалізувати й одержувати відповідні доходи, а розробників — вносити удосконалення у власну продукцію та створювати на її основі нові зразки.

У своїй статті «Загрози економічній безпеці України у сфері інтелектуальної власності» [32] В. Г. Савенко називає тінізацію обігу ОПІВ найбільш складним та

малорегульованим явищем, що призводить до підриву авторитету держави та, відповідно, до погіршення інвестиційного клімату, супроводжується недоотриманням коштів у держбюджет через неконтрольовані операції купівлі-продажу, що не обкладаються податками, втратою валютної виручки від патентно-ліцензійної торгівлі, витоком національного інтелектуального капіталу. Найпоширенішими тіньовими операціями є продаж інтелектуальних продуктів, здобутих за допомогою прийомів промислового шпіонажу, продаж їх за кордон без отримання правової охорони в Україні та попереднього втілення у вітчизняній промисловості, непродуктивні витрати й відтік валютних коштів за імпорт застарілих технологій або неповернення валютної виручки за експортними операціями з об'єктами права інтелектуальної власності [32].

Значну увагу питанням інтелектуальної власності у сфері національної безпеки приділив В. А. Ліпкан. Зокрема до найбільш важливих об'єктів управління національною безпекою України у сфері науки і техніки науковець відносить, серед іншого, відкриття, незапатентовані технології, промислові зразки, корисні моделі [74].

До числа внутрішніх загроз національній безпеці України у сфері науки і техніки він зараховує також:

- відсутність ефективного механізму захисту прав інтелектуальної власності та цивілізованого трансферу технологій;
- вплив інтелектуального та наукового потенціалу за межі України.

Як бачимо, інтелектуальна власність теж належить до інтересів національної безпеки та дуже тісно пов'язана з державною таємницею. І це не випадково, адже відповідно до закону України [45] до державної таємниці належить, зокрема, інформація про НДДКР, на базі яких можуть бути створені прогресивні технології, нові види продукції та технологічні процеси, що мають важливе оборонне чи економічне значення або суттєво впливають на зовнішньоекономічну діяльність та національну безпеку України.

Звід відомостей, що становлять державну таємницю [76], включає:

- відомості про відкриття, винаходи, науково-технічні рішення, які можуть бути використані для потреб оборони держави;
- відомості про нові технології створення (модернізації) зразків ОВТ для потреб оборони, що спрямовані на поліпшення їх бойових можливостей або конструктивних (експлуатаційних) характеристик.

Особливо гостро постала проблема вирішення багатьох питань у сфері інтелектуальної власності в системі забезпечення ЗС України ОВТ. Адже на кожному етапі розроблення ОВТ, особливо новітнього, створюються та/або використовуються ОПВ. Тому на кожному етапі постають питання забезпечення їх правомірного використання та охорони прав усіх зацікавлених сторін, адже практика показує, що в оборонній сфері відбувається багато порушень прав інтелектуальної власності.

Розглядаючи загрози національним інтересам і національній безпеці України в оборонній сфері, фахівці вказують на наявність проблем щодо забезпечення охорони інтелектуальної власності в ході розроблення ОВТ та здійснення ВТС, у тому числі під час співпраці з іноземними компаніями оборонної промисловості.

Дослідник О. О. Свергунов зазначає, що «при співпраці з транснаціональними корпораціями (інвестиції, спільне виробництво, закупівля технологій тощо) також виникають проблеми інтелектуальної власності. Особливо ці проблеми виявляються при виробництві та розробках ОВТ, експорті продукції військового призначення в треті країни» [77].

Саме тому експерти погоджуються, що для забезпечення ЗС України новітнім ОВТ, успішного імпорту та експорту військових технологій Україна повинна суттєво підвищити якість системи охорони інтелектуальної власності [52].

Фахівці НІСД акцентують увагу на важливості вирішення цих проблем на рівні вдосконалення законодавства стосовно охорони права інтелектуальної власності

на результати наукових досліджень, створених та використаних під час розроблення ОВТ, і посилення контролю за передачею інтелектуальної власності в ході ВТС [9].

Як зазначає П. М. Цибульов, українські закони чітко не визначають, кому належать майнові права на об'єкти інтелектуальної власності, що створені з використанням державних коштів. Унаслідок цього виникають проблеми в процесі комерціалізації цих прав. Розробник не буде зацікавлений у комерціалізації прав, що йому не належать, а держава не має дієвого механізму для їх комерціалізації. Тому пошук оптимальної моделі розподілу майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності, що створені з використанням державних коштів між розробником і державою, а також закріплення її нормами закону є актуальним завданням [78].

Нині з використанням ринкових методик не дано оцінку вартості підприємств, включаючи нематеріальні активи (наявність технологій, патентів, брендів тощо). У межах ВТП слабо опрацьованими є питання інновацій, інвестицій, інтелектуальної власності [9].

Особливо ці проблеми проявляються в ході розробки та виробництва ОВТ, експорту продукції військового призначення в треті країни тощо. Фахівці НІСД зазначають, що українським експортерам значну проблему створює незахищеність інтелектуальної власності [57].

Відсутність в Україні відповідного законодавчого врегулювання уможливорює здійснення порушень прав інтелектуальної власності, які не лише призводять до відсутності ефективного захисту прав авторів ОПВ, а й впливають на обороноздатність [79].

Можливі порушення прав інтелектуальної власності у військово-технічній сфері ми вже детально досліджували [46, 71].

З метою вирішення вказаних проблем необхідно розробити стратегію розвитку інтелектуальної власності як складової забезпечення національної безпеки та оборони. Необхідність розроблення тако-

го документа є беззаперечною, оскільки без створення дієвої системи охорони інтелектуальної власності неможливо якісно виконати заходи, задекларовані законодавством України щодо підготовки держави до оборони та підвищення її обороноздатності.

Висновки. За результатами дослідження можемо зробити такі висновки.

1. Визначальними для забезпечення належного рівня обороноздатності держави є взаємопов'язані напрями:
  - формування оборонної політики держави;
  - підготовка економіки країни до оборони;
  - забезпечення ЗС України ОВТ;
  - забезпечення науково-технічного, інноваційного розвитку економіки та охорони інтелектуальної власності.
2. Досягнення основної мети оборонної політики з підготовки держави до збройного захисту щодо розвитку ОПК для забезпечення оснащення ЗС України сучасним ОВТ, розробленими на основі передових досягнень науково-технічного прогресу, неможливе без належної охорони прав інтелектуальної власності. Однак чіткого визначення цієї тези та закріплення її в нормативно-правових документах, які формують оборонну політику, немає.
3. Тільки ефективна, конкурентоспроможна економіка, що розвивається на інноваційній основі та належній охороні інтелектуальної власності, сприятиме розвитку вітчизняного ОПК, підприємства якого повинні забезпечити ЗС України сучасним ОВТ.

ОПК є важливим елементом національної економіки, розвиток підприємств якого залежить від правомочного використання інновацій та інтелектуальної власності.

4. Оснащення ЗС України сучасним ОВТ здійснюється як розробленням власних зразків підприємствами ОПК, так і закупівлею в рамках ВТС.

Виконання основного завдання, яке стоїть перед ОПК щодо оснащення ЗС

України модернізованим і новим ОВТ, потребує вирішення багатьох питань у сфері інтелектуальної власності, оскільки новітні зразки ОВТ створюються на основі використання ОПІВ. Неправомірне використання зазначених ОПІВ чи інші порушення прав інтелектуальної власності можуть призвести до втрати самих ОПІВ чи заборони використання зразків ОВТ, що негативно впливатиме на забезпечення обороноздатності держави.

Особливо гостро постала проблема вирішення багатьох питань у сфері інтелектуальної власності в ході розроблення та виробництва ОВТ, експорту продукції військового призначення в треті країни тощо, адже практика засвідчує, що в оборонній сфері відбувається багато порушень прав інтелектуальної власності.

5. ВТС посідає особливе місце серед складових забезпечення обороноздатності держави, оскільки виконує кілька важливих завдань:
  - отримання додаткових валютних коштів у результаті постачання вітчизняних розробок ОВТ на експорт;
  - закупівлю відсутніх у власному виробництві зразків ОВТ;
  - науково-технічне співробітництво з метою отримання нових технологій для розвитку промислової бази виробництва сучасного озброєння.

Відсутність в Україні відповідного законодавчого врегулювання створює можливість для здійснення порушень прав інтелектуальної власності, що не лише призводять до відсутності ефективного захисту прав авторів ОПІВ, а й впливають на обороноздатність.

Однією з основних умов успішного експорту військових технологій є функціонування дієвої системи охорони інтелектуальної власності та вирішення проблем у цій сфері на рівні вдосконалення законодавства стосовно охорони права інтелектуальної власності на результати наукових досліджень, створення та використаних під час розроблення ОВТ, та посилення контролю за передачею інтелектуальної власності в ході ВТС.

6. Стан розвитку науки в державі, винаходи та відкриття вчених, науково-технічні досягнення визначають рівень обороноздатності держави разом з іншими її потенціалами.

Роль інтелектуальної власності в забезпеченні обороноздатності визначається на етапі формування оборонної політики та проявляється на наступних етапах у двох формах: через вплив на розвиток національної економіки та ОПК; безпосередньо через вплив на створення та постачання ОВТ у ЗС України.

З метою забезпечення ЗС України новітнім ОВТ, успішного імпорту та експорту військових технологій Україна повинна суттєво підвищити якість системи охорони інтелектуальної власності та забезпечити вирішення проблем на рівні вдосконалення законодавства стосовно охорони права інтелектуальної власності на результати наукових досліджень, створених та використаних під час розроблення ОВТ, та посилення контролю за передачею інтелектуальної власності в ході ВТС.

Однак попри те що вирішення завдань забезпечення ЗС України новітнім ОВТ безперечно передбачає створення та використання ОПІВ, самі питання інтелектуальної власності не розглядаються в нормативно-правових актах стосовно забезпечення обороноздатності.

7. Сучасний стан охорони інтелектуальної власності в оборонній сфері свідчить про потребу в удосконаленні нормативно-правового регулювання питань формування та реалізації державної політики, відповідних засад державного контролю, а також повноважень та відповідальності всіх суб'єктів, задіяних в оборонній сфері.

8. Тільки цілеспрямована державна політика щодо захисту національних інтересів у сфері інтелектуальної власності сприятиме розвитку національної економіки та ОПК для забезпечення обороноздатності України.

Подальші дослідження зазначених питань повинні бути спрямовані на вдосконалення концептуальних засад відповідної державної політики України та, зокре-

ма, розроблення єдиного підходу до визначення системи охорони інтелектуальної власності як складової сфери забезпечення національної безпеки та оборони.

Пропозиції. З метою підвищення рівня обороноздатності необхідно системно та комплексно підійти до вдосконалення законодавства стосовно функціонування системи забезпечення національної безпеки з урахуванням захисту національних інтересів щодо інтелектуальної власності в оборонній сфері, особливо стосовно державного управління інтелектуальною власністю в ході розроблення ОВТ та здійснення ВТС.

Отже, пропонуємо заходи законодавчого та організаційного характеру для вирішення проблем у сфері інтелектуальної власності, що впливають на національну безпеку та обороноздатність країни.

1. З метою формування та реалізації державної політики щодо інтелектуальної власності у військово-технічній сфері необхідно створити орган центральної виконавчої влади, основним завданням якого буде розроблення пропозицій та проектів нормативно-правових актів з охорони та управління інтелектуальною власністю у сфері національної безпеки і оборони з дотриманням інтересів не лише розробників і авторів ОПІВ, а й держави.

2. Систему охорони інтелектуальної власності визначити складовою сфери забезпечення національної безпеки і оборони. У законодавчих актах, що регулюють сферу національної безпеки і оборони, визначити інтелектуальну безпеку складовим елементом структури національної безпеки, а наявні та можливі порушення права інтелектуальної власності в усіх сферах віднести до загроз національній безпеці. З метою недопущення втрати контролю над зазначеними ОПІВ, які можуть суттєво впливати на сферу національної безпеки і оборони, необхідно законодавчо визнати державу суб'єктом права інтелектуальної власності.

З цією метою пропонуємо внести зміни до чинного законодавства стосовно:

- узгодження положень чинних нормативно-правових документів, які сто-

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

- суються сфери національної безпеки і оборони щодо створення, охорони та використання ОПІВ;
- затвердження підготовленої Стратегії інтелектуальної власності, яка повинна містити розділ щодо ролі інтелектуальної власності у сфері забезпечення національної безпеки і оборони. На основі стратегії розробити Програму (Доктрину) розвитку та управління інтелектуальною власністю у сфері національної безпеки і оборони та захисту інтересів держави в ході створення ОПІВ в оборонній сфері, у тому числі на всіх етапах розроблення і виробництва ОВТ та міжнародного ВТС;
  - відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності в ході розроблення ОВТ та здійснення міжнародного ВТС;
  - організації контролю за дотриманням усіма суб'єктами, задіяними в оборонній сфері, заходів із забезпечення охорони прав інтелектуальної власності на всіх етапах розроблення ОВТ та здійснення ВТС, особливо щодо передачі (трансферу) технологій та інших результатів інтелектуальної діяльності.
3. З метою забезпечення ефективного державного управління інтелектуальною власністю у сфері національної безпеки і оборони розробити закон про правову охорону ОПІВ, що стосуються національної безпеки.
  4. Для забезпечення реалізації положень статті 41 Конституції України та Закону України «Про державну таємницю» про примусове відчуження ОПІВ необхідно розробити закон про секретні та службові ОПІВ.
  5. Власником вказаних ОПІВ повинна стати держава, а розпорядником майновими правами на ОПІВ — державний орган з делегованими йому для цього правами. Такий орган повинен мати виключні права на ОПІВ, що створені за державним контрактом на державні кошти, і отримувати обмежені права на технічні дані, що стосуються національної безпеки та отримані на кошти підрядника, з метою їх використання тільки державними органами для державних потреб.
  6. Розробити Закон України «Про створення та виробництво озброєння, військової та спеціальної техніки», який повинен визначати:
    - порядок охорони майнових прав інтелектуальної власності на вітчизняні технології та/або їх складові, що використовуються в ході створення (модернізації) ОВТ;
    - створення Реєстру конструкторської, технологічної документації та інших РІД, що виготовлені під час виконання ДОЗ;
    - порядок зберігання, використання, передачі документації та інших РІД протягом усього їхнього життєвого циклу, а також порядок фінансування підтримки чинності охоронних документів на ОПІВ;
    - механізм контролю за забезпеченням захисту продукції, яку розроблено і виготовлено підприємствами ОПК і яка є їхньою інтелектуальною власністю.
  7. На Міністерство оборони України доцільно покласти завдання з реалізації державної політики стосовно управління інтелектуальною власністю у військово-технічній сфері. З метою реалізації визначених функцій необхідно створити відповідний орган (підрозділ) Міністерства оборони України та покласти на нього виконання визначених вище функцій. У своєму складі він повинен мати фахівців з відповідною освітою у сфері інтелектуальної власності, а також групу професійних оцінювачів інтелектуальної власності, юристів і економістів.
  8. Відповідно до Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» для забезпечення виконання функцій, пов'язаних зі створенням, використанням, патентуванням та ліцензуванням прав на технології та їх об'єкти,

центральні органи виконавчої влади повинні створити структурні підрозділи з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності, а також у межах повноважень підрозділи з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності в інших державних установах, що належать до сфери їх управління.

9. Прискорити прийняття закону про ВТС України з іноземними державами з обов'язковим визначенням порядку здійснення експорту військових технологій та використання прав на ОПВ, які належать до сфери національної безпеки і оборони, та передачі результатів інтелектуальної діяльності іноземному інвестору.

10. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» доповнити окремим розділом про здійснення охорони інтелектуальної власності в ході міжнародного науково-технічного співробітництва.

Вирішення визначених питань дасть можливість створити умови для забезпечення правового захисту інтересів держави в процесі використання РІД, а також, що є найважливішим, забезпечити обороноздатність держави, конкурентоспроможність вітчизняних товарів військового призначення та сприятиме використанню ОПВ у національних інтересах України. ●

Список використаних джерел / List of references

1. Конституція України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-вр>.
2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
3. Полтораков О. Ю. Національна безпека в дефініційних вимірах Стратегічні пріоритети. № 4 (17), 2010 р.
4. Колпаков В. К. Адміністративне право України. Навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер. 544 с. 2004.
5. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1932. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>.
6. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади) : підручник. Київ : НАДУ, 2012. 544 с.
7. Горбулін В. П., Свергунов О. О. Концептуальні підходи до вдосконалення військово-технічної та оборонно-промислової політики України. Стратегічні пріоритети. № 1. 2013 р. С. 110–119.
8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України» : Указ Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>.
9. Бегма В. М. Військово-технічна та оборонно-промислова політика України в сучасних умовах : аналіт. доп. / В. М. Бегма, О. О. Свергунов; упоряд. В. М. Маркелов, [за заг. ред. В. М. Бегми]. Київ : НІСД, 2013. 112 с. URL: <http://www.niss.gov.ua>.
10. Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України : аналіт. доп. / О. В. Собкевич, А. І. Сухоруков, А. В. Шевченко [та ін.] ; за ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2014. 152 с. (Сер. «Економіка», вип. 15).
11. Горбулін В. П. Україна потребує нової воєнно-технічної політики. URL: <http://defense-ua.com/rus/hotnews/?id=30647&prn=yes>.

12. Оборонна політика України на початку XXI століття : аналіт. доп. / В. М. Бегма, О. С. Александров, В. М. Маркелов [та ін.] ; за ред. О. В. Литвиненка. Київ : НІСД, 2010. 72 с.
13. Бутнік-Сіверський О. Б. Теоретичні засади нейтралізації внутрішніх та зовнішніх джерел загроз національній безпеці під впливом розвитку сфери інтелектуальної власності за цільовою спрямованістю синапсу. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2020. № 1. С. 50–65.
14. Розвиток промислового потенціалу України в процесі післякризового відновлення / О. В. Собкевич, А. І. Сухоруков, В. Г. Савенко [та ін.] ; за заг. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2010. С. 24.
15. Чигирин К. Є. Роль інтелектуальної власності в розвитку держави. Ефективна економіка. 2015. № 6.
URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4165>.
16. М. Солозук, М. Капінос, Е. Лерантович. Економічні аспекти комерціалізації інтелектуальної власності. Інтелектуальна власність. 2008. № 12; 2009. № 1.
17. Єременко А. В. Проблеми комерціалізації інтелектуальної власності в умовах інтернаціоналізації світової економіки. Актуальні проблеми інтелектуальної власності : матеріали виступів ІХ Міжн. наук.-практ. конф. 5–9.09. 2005.
18. Давимюка С. Інтелектуальна власність в інноваційному розвитку економіки України: стан та прогностичні оцінки. Інтелектуальна власність 2010. № 12.
19. URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/statistics>.
20. Інноваційний розвиток в Україні: наявний потенціал і ключові проблеми його реалізації. Аналітична доповідь центру Разумкова. Національна безпека і оборона. 2004. № 7.
21. Ожеван М. А. Національна конкурентна розвідка у глобалізованому світі: нові виклики та загрози на тлі «казусу Сноудена». Стратегічні пріоритети. 2013. № 4 (29).
22. Демидов Б., Величко А., Волощук І. Тайний фронт. Національна безпека України. 2005. № 7–8. С. 17–23.
23. Ткачук Т. Характерні особливості конкурентної розвідки та промислового шпигунства. Персонал. Вип. № 2/2007.
24. Ткачук Т. Ю. Конкурентна розвідка. Київ : НА СБ України, 2009. 272 с.
25. Жарінова А., Мосов С. Промислове шпигунство у системі світової конкуренції: історичні події та факти. Інтелектуальна власність. 2009. № 3.
26. Nokia подала в суд на Apple через порушення патентних прав.
URL: http://zaxid.net/news/showNews.do?nokia_podala_v_sud_na_apple_.
27. Samsung оштрафували на \$400 мільйонів.
URL: <https://economics.unian.ua/finance/10156082-patentna-viyna-samsung-oshtrafuvali-na-400-milyoniv.html>.
28. «Антонов» отсудил у російського авіазавода «Авіакор» почти \$3 млн.
URL: https://sensor.net/ru/news/399637/antopov_.
29. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у 2016 році». Київ : НІСД, 2016. 688 с. Електронна версія: www.niss.gov.ua.
30. Україна в списку країн, які мають проблеми з інтелектуальною власністю — Єврокомісія.
URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/01/10/655639/>.
31. Проблеми і пріоритети формування інноваційної моделі розвитку економіки України / Я. А. Жаліло, С. І. Архієреєв, Я. Б. Базилюк [та ін.]. Київ : НІСД, 2005. С. 3.
32. Савенко В. Г. Загрози економічній безпеці України у сфері інтелектуальної власності. Стратегічна панорама. 2009. № 4. С. 109–118.

33. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01.07.2010 р. № 2411. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.
34. Шевченко О. В. Проблемні питання розвитку науково-технологічного потенціалу ОПК України. Стратегічні пріоритети. 2010. № 4 (17). С. 103–108.
35. Єфетова К. Ф., Завгородня М. Ю. Вплив потенціалу оборонно-промислового комплексу на розвиток високотехнологічного виробництва національної економіки. Стратегічна панорама 2010. № 1 (38). С. 116–127.
36. Оборонно-промисловий комплекс України потребує чіткої стратегії розвитку. URL: <http://www.uspp.org.ua/news/1466.oboronno-promisloviy-kompleks-ukraini-potrebu-chitkoi-strategii-rozvitku.htm>.
37. Свєрєзнов О. О. Стратегічне планування військово-технічної політики: світовий досвід. Стратегічні пріоритети. 2013. № 3 (28). С. 128–137.
38. Питання державного оборонного замовлення : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.04.2011 р. № 464. URL: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1084-2004-n.
39. URL: glavcom.ua; hromadske.ua; tyzhden.ua; ukraine.segodnya.ua; hronika.info; ua.racurs.ua; 112.ua; <https://socportal.info>; informnapalm.org; ukranews.com; expres.ua; newsyou.info; strana.ua; www.pravda.com.ua; zik.ua; hronika.info; lenta.ua; www.facenews.ua; <http://u-news.com.ua>; <https://gazeta.ua>; <https://kriminal.tv>; <https://shotam.info>; <https://mil.in.ua>; <https://www.radiosvoboda.org>.
40. Країна, здатна створити «Кольчугу», може впевнено дивитися в майбутнє. URL: https://dt.ua/SCIENCE/krayina_zdatna_stvoriti_kolchugu.
41. Бує опублікований патент на Українській танк Т-Rex. URL: <https://uprom.info/news/vpk/buv-opublikovaniy-patent-na-tank-t-rex/>.
42. В Україні розробили нову зенітну ракету. URL: https://gazeta.ua/articles/donbas/_v-ukrayini-rozrobili-novu-zenitnu-raketu/837735.
43. Електронні гармати, супутники: показали ТОП військових винаходів України. URL: https://gazeta.ua/articles/donbas/_elektronni-garmati-suputniki-rokazali-top-vijskovih-vinahodiv-ukrayini/903419.
44. Андрощук Г. Захист результатів інтелектуальної діяльності в оборонно-промисловому комплексі України: стан та проблеми. URL: <https://cacds.org.ua/?p=2413>.
45. Про державну таємницю : Закон України від 21.09.99 № 1079. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
46. Зайківський О. Б., Оністрат О. А. Можливі порушення прав інтелектуальної власності при розробленні озброєння та військової техніки. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2017. № 4. С. 38–48.
47. В Україні досі не розв'язано проблему роялті для розробників ОВТ. URL: <http://orpk.com.ua>.
48. Бєгма В. М., Мокляк С. П., Толочний Ю. В. Офсетна практика в системі ВТС України як чинник забезпечення економічної безпеки держави. Стратегічні пріоритети. 2010. № 4 (17). С. 100–103.
49. Актуальні проблеми реалізації політики національної безпеки України в оборонній сфері. Вип. 27 / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : ДП НВЦ «Євроатлантикінформ». 2006. 192 с.
50. Про заходи щодо вдосконалення військово-технічного співробітництва України з іноземними державами : Указ Президента України від 21.04.99 № 422. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
51. Економичнее, мощнее и дешевле аналогов. URL: https://sensor.net.ua/video_news/3085765/ekonomichnee_moschnee_i_deshcheve_analogov.
52. Щєглюк Б. П. Экспорт военных технологий у контексті забезпечення національної безпеки України. Стратегічні пріоритети. 2014. № 1 (30). С. 150–157.

53. Горбулін В. П. Системно-концептуальні засади стратегії національної безпеки України / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. Київ, ДП НВЦ «Євроатлантикінформ». 2007. 592 с.
54. Жаліло Я. А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика : монографія. Київ : НІСД, 2003. 368 с.
55. Бадрак В. В. Експорт XXI: ставки на технології. Дзеркало тижня. 2003. № 2.
56. Україна делиться технологіями з США.
URL: <http://www.expert.ua/novosti/0/290-ukraina-delitsya-tehnologiyami-s-sshaks-zamestitel-nachalnika-genshtaba-usu--video->.
57. Військово-технічне співробітництво в умовах глобалізації: український вимір : зб. мат-лів круглого столу / В. М. Бегма ; за заг. ред. О. В. Литвиненка. Київ : НІСД, 2011. 80 с.
58. Офсетна політика держав в умовах глобалізації. Оцінки та прогнози : монографія / В. М. Бегма, С. П. Мокляк, О. О. Свергунов, Ю. В. Толочний ; за заг. ред. В. М. Бегми. Київ : НІСД, 2011. 352 с.
59. Боднарчук Р. В. Пріоритети інвестиційно-інноваційної політики в оборонно-промисловому комплексі України. Стратегічні пріоритети. 2011. № 3 (20). С. 102–110.
60. Бадрак В. Офсетная тропа на запад / В. Бадрак, С. Згурець. Зеркало недели. 2008. 8–14 марта. URL: <http://www.zn.kiev.ua/1000/1550/62307/>.
61. Бегма В. М., Мокляк С. П., Свергунов О. О. Розвиток оборонної промисловості України та проблемні питання офсетної політики. Стратегічні пріоритети. 2012. № 2 (23). С. 173–180.
62. Демидов Б. А. Системно-концептуальные основы деятельности в военно-технической области : в 3-х кн. Кн. 2. Организационно-методические основы деятельности в военно-технической области / под ред. Б. А. Демидова ; Ф. Величко, И. В. Волощук. Київ : Технологічний парк., 2006. 1152 с. 128 ил.
63. Про затвердження Порядку укладення компенсаційних (офсетних) договорів та видів компенсацій, що можуть надаватися за компенсаційними (офсетними) договорами : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.04.2011 р. № 432. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2011-%D0%BF#Text>.
64. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
65. Угода про співробітництво у сфері науки і технологій між Україною та Європейським Співтовариством.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_194.
66. Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про співробітництво у сфері науки та технологій : Закон України від 15.04.2009 р. № 1262. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1262-17>.
67. Охорона інтелектуальної власності у військово-технічній сфері / Зайківський О. Б. та ін. : монографія. Київ. ВД Дмитра Бураго. 2015. 560 с.
68. Зайківський О. Б., Оністрат О. А. Особливості охорони інтелектуальної власності при військово-технічному співробітництві. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2016. № 5. С. 5–16.
69. Міждержавні угоди України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main>.
70. Питання передачі науково-технічної продукції до капіталу спільного українсько-бразильського підприємства бінаціональної компанії «Алкантара Циклон Спейс» : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.01.2010 р. № 3. URL: <https://www.kmi.gov.ua/ua/npras/243240482>.
71. Зайківський О. Б., Оністрат О. А. Порушення прав інтелектуальної власності при військово-технічному співробітництві. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2017. № 5. С. 32–43.

72. Верховний суд відправив за ґрати китайського шпигуна: крав ракетні технології. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/08/28/7264465/>.
73. Семененко О. М., Бойко Р. В., Водчиць О. Г., Добровольський Ю. Б., Бердочник Д. В., Ярошенко А. В. Основні методологічні аспекти воєнно-економічного забезпечення обороноздатності держави: теорія та практика. Системи озброєння і військова техніка. 2017, № 3 (51). С. 165–175.
74. Ліпкан В. А. Національна безпека України : навчальний посібник. 2009. Київ : КНТ. 576 с.
75. Концептуальні засади розвитку системи забезпечення національної безпеки України : аналіт. доп. / О. О. Резнікова, В. Ю. Цюкало, В. О. Паливода, С. В. Дрьомов, С. В. Сьомін. Київ : НІСД, 2015. 58 с.
URL: <http://www.niss.gov.ua>.
76. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю : наказ СБУ від 12.08.05 № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
77. Свергунов О. О. Тенденції розвитку оборонної промисловості в умовах глобалізації. Стратегічні пріоритети. 2012. № 1 (22). С. 154–160.
78. Цибульов П. М. Розподіл майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності, що створені з використанням державних коштів. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. Випуск 1, Том 2. Інститут інтелектуальної власності Національного університету «Одеська юридична академія», Київ. 2012.
79. Становлення і розвиток недержавних суб'єктів сектору безпеки України (система безпеки підприємництва) : аналіт. доп. / В. В. Крутов, В. Г. Пулипчук ; за ред. О. О. Котелянець. Київ : НІСД, 2011. 136 с.
1. Konstytutsiia Ukrainy. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-vr>.
2. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 21.06.2018 № 2469. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
3. Poltorakov O. Yu. Natsionalna bezpeka v definitysiinykh vymirakh Stratehichni priorytety. № 4 (17), 2010 r.
4. Kolpakov V. K. Administratyvne pravo Ukrainy. Navchalnyi posibnyk. Kyiv : Yurinkom Inter. 544 s. 2004.
5. Pro oboronu Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 06.12.1991 r. № 1932. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>.
6. Sytnyk H. P. Derzhavne upravlinnia u sferi natsionalnoi bezpeky (kontseptualni ta orhanizatsiino-pravovi zasady) : pidruchnyk. Kyiv : NADU, 2012. 544 s.
7. Horbulin V. P., Sverhunov O. O. Kontseptualni pidkhody do vdoskonalennia viiskovo-tekhnichnoi ta oboronno-promyslovoi polityky Ukrainy. Stratehichni priorytety. № 1. 2013 r. S. 110–119.
8. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 25 bereznia 2021 roku «Pro Stratehiiu voiennoi bezpeky Ukrainy» : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25.03.2021 r. № 121/2021
URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>.
9. Behma V. M. Viiskovo-tekhnichna ta oboronno-promyslova polityka Ukrainy v suchasnykh umovakh : analit. dop. / V. M. Behma, O. O. Sverhunov; uporiad. V. M. Markelov, [za zah. red. V. M. Behmy]. Kyiv : NISD, 2013. 112 s.
URL: <http://www.niss.gov.ua>.
10. Innovatsiyni rozvytok promyslovosti yak skladova strukturnoi transformatsii ekonomiky Ukrainy : analit. dop. / O. V. Sobkevych, A. I. Sukhorukov, A. V. Shevchenko [ta in.] ; za red. Ya. A. Zhalila. Kyiv : NISD, 2014. 152 s. (Ser. «Ekonomika», vyp. 15).
11. Horbulin V. P. Ukraina potrebuie novoi voienno-tekhnichnoi polityky. URL: <http://defense-ua.com/rus/hotnews/?id=30647&prn=yes>.

12. *Oboronna polityka Ukrainy na pochatku KhKhI stolittia : analit. dop.* / V. M. Behma, O. S. Aleksandrov, V. M. Markelov [ta in.] ; za red. O. V. Lytvynenka. Kyiv : NISD, 2010. 72 s.
13. Butnik-Siverskyi O. B. *Teoretychni zasady neitralizatsii vnutrishnikh ta zovnishnikh dzherel zahroz natsionalnii bezpetsi pid vplyvom rozvytku sfery intelektualnoi vlasnosti za tsilovoioiu spriamovanistiu synapsu. Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti.* 2020. № 1. S. 50–65.
14. *Rozvytok promyslovoho potentsialu Ukrainy v protsesi pisliakryzovoho vidnovlennia* / O. V. Sobkevych, A. I. Sukhorukov, V. H. Savenko [ta in.] ; za zah. red. Ya. A. Zhalila. Kyiv : NISD, 2010. S. 24.
15. Chyhyryn K. Ye. *Rol intelektualnoi vlasnosti v rozvytku derzhavy. Efektyvna ekonomika.* 2015. № 6.
URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4165>.
16. M. Soloshchuk, M. Kapinos, E. Lerantovych. *Ekonomichni aspekty komertsializatsii intelektualnoi vlasnosti. Intelektualna vlasnist.* 2008. № 12; 2009. № 1.
17. Ieremenko A. V. *Problemy komertsializatsii intelektualnoi vlasnosti v umovakh internatsionalizatsii svitovoi ekonomiky. Aktualni problemy intelektualnoi vlasnosti : materialy vystupiv IX Mizhn. nauk.-prakt. konf.* 5–9.09. 2005.
18. Davymuka S. *Intelektualna vlasnist v innovatsiinomu rozvytku ekonomiky Ukrainy: stan ta prohnozni otsinky. Intelektualna vlasnist* 2010. № 12.
19. URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/statistics>.
20. *Innovatsiinyi rozvytok v Ukraini: naiavnyi potentsial i kliuchovi problemy yoho realizatsii. Analitychna dopovid tsentru Razumkova. Natsionalna bezpeka i oborona.* 2004. № 7.
21. Ozhevan M. A. *Natsionalna konkurentna rozvidka u hlobalizovanomu sviti: novi vyklyky ta zahrozy na tli «kazusu Snouden».* *Stratehichni priorityty.* 2013. № 4 (29).
22. Demydov B., Velychko A., Voloshchuk Y. *Tainyi front. Natsionalna bezpeka Ukrainy.* 2005. № 7–8. S. 17–23.
23. Tkachuk T. *Kharakterni osoblyvosti konkurentnoi rozvidky ta promyslovoho shpyhunstva. Personal. Vyp.* № 2/2007.
24. Tkachuk T. Yu. *Konkurentna rozvidka.* Kyiv : NA SB Ukrainy, 2009. 272 s.
25. Zharinova A., Mosov S. *Promyslove shpyhunstvo u systemi svitovoi konkurentsii: istorychni podii ta fakty. Intelektualna vlasnist.* 2009. № 3.
26. *Nokia podala v sud na Apple cherez porushennia patentnykh prav.*
URL: http://zaxid.net/news/showNews.do?nokia_podala_v_sud_na_apple_.
27. *Samsung oshtrafuvaly na \$400 milioniv.*
URL: <https://economics.unian.ua/finance/10156082-patentna-viyna-samsung-oshtrafuvaly-na-400-milyoniv.html>.
28. *«Antonov» otsudyl u rosyiskoho avyazavoda «Avyakor» pochty \$3 mln.*
URL: https://censor.net/ru/news/399637/antonov_.
29. *Analitychna dopovid do Shchorichnoho Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovyshe Ukrainy u 2016 rotsi».* Kyiv : NISD, 2016. 688 s. Elektronna versiia: www.niss.gov.ua.
30. *Ukraina v spysku krain, yaki maiut problemy z intelektualnoiu vlasnistiu — Yevrokomisiia.* URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/01/10/655639/>.
31. *Problemy i priorityty formuvannia innovatsiinoi modeli rozvytku ekonomiky Ukrainy* / Ya. A. Zhalilo, S. I. Arkhiereiev, Ya. B. Bazyliuk [ta in.]. Kyiv : NISD, 2005. S. 3.
32. Savenko V. H. *Zahrozy ekonomichnii bezpetsi Ukrainy u sferi intelektualnoi vlasnosti. Stratehichna panorama.* 2009. № 4. S.109–118.
33. *Pro zasady vnutrishnoi i zovnishnoi polityky : Zakon Ukrainy vid 01.07.2010 r.* № 2411. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.
34. Shevchenko O. V. *Problemni pytannia rozvytku naukovo-tekhnologichnoho potentsialu OPK Ukrainy. Stratehichni priorityty.* 2010. № 4 (17). S. 103–108.

35. Iefetova K. F., Zavorodnia M. Yu. Vplyv potentsialu oboronno-promyslovoho kompleksu na rozvytok vysokotekhnolohichnoho vyrobnytstva natsionalnoi ekonomiky. *Stratehichna panorama* 2010. № 1 (38). S. 116–127.
36. Oboronno-promyslovyi kompleks Ukrainy potrebuie chitkoi stratehii rozvytku. URL: <http://www.uspp.org.ua/news/1466.oboronno-promislovyi-kompleks-ukraini-potrebu-chitkoi-strategii-rozvitku.htm>.
37. Sverhunov O. O. Stratehichne planuvannia viiskovo-tekhnichnoi polityky: svitovy dosvid. *Stratehichni priorytety*. 2013. № 3 (28). S. 128–137.
38. Pytannia derzhavnogo oboronnoho zamovlennia : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.04.2011 r. № 464. URL: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1084-2004-p.
39. URL: glavcom.ua; hromadske.ua; tyzhden.ua; ukraine.segodnya.ua; hronika.info; ua.racurs.com; 112.ua; <https://socportal.info>; informnapalm.org; ukranews.com; expres.ua; newsyou.info; strana.ua; www.pravda.com.ua; zik.ua; hronika.info; lenta.ua; www.facenews.ua; <http://u-news.com.ua>; <https://gazeta.ua>; <https://kriminal.tv>; <https://shotam.info>; <https://mil.in.ua>; <https://www.radiosvoboda.org>.
40. Kraina, zdatna stvoryty «Kolchuh», mozhe vpevneno dyvytysia v maibutnie. URL: https://dt.ua/SCIENCE/krayina,_zdatna_stvoriti_kolchugu.
41. Buv opublikovanyi patent na Ukrainyskyi tank T-Rex. URL: <https://uprom.info/news/vpk/buv-opublikovaniy-patent-na-tank-t-rex/>.
42. V Ukraini rozroblyly novu zenitnu raketu. URL: https://gazeta.ua/articles/donbas/_v-ukrayini-rozrobili-novu-zenitnu-raketu/837735.
43. Elektronni harmaty, suputnyky: pokazaly TOP viiskovykh vynakhodiv Ukrainy. URL: https://gazeta.ua/articles/donbas/_elektronni-garmati-suputniki-pokazali-top-vijskovih-vinahodiv-ukrayini/903419.
44. Androshchuk H. Zakhyst rezultativ intelektualnoi diialnosti v oboronno-promyslovomu kompleksi Ukrainy: stan ta problemy. URL: <https://cacds.org.ua/?p=2413>.
45. Pro derzhavnu taiemnytsiu : Zakon Ukrainy vid 21.09.99 № 1079. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
46. Zaikivskiy O. B., Onistrat O. A. Mozhlyvi porushennia prav intelektualnoi vlasnosti pry rozroblenni ozbroiennia ta viiskovoi tekhniki. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti*. 2017. № 4. S. 38–48.
47. V Ukraini dosi ne rozviazano problemu roialti dlia rozrobnykiv OVT. URL: <http://opk.com.ua>.
48. Behma V. M., Mokliak S. P., Tolochnyi Yu. V. Ofsetna praktyka v systemi VTS Ukrainy yak chynnyk zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky derzhavy. *Stratehichni priorytety*. 2010. № 4 (17). S. 100–103.
49. Aktualni problemy realizatsii polityky natsionalnoi bezpeky Ukrainy v oboronni sferi. Vyp. 27 / za zah. red. V. P. Horbulina. Kyiv : DP NVTs «Ievroatlantykinform». 2006. 192 s.
50. Pro zakhody shchodo vdoskonalennia viiskovo-tekhnichnoho spivrobotnytstva Ukrainy z inozemnyimi derzhavami : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 21.04.99 № 422. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
51. Ekonomichnee, moshchnee y deshevle analogov. URL: https://sensor.net.ua/video_news/3085765/ekonomichnee_moshchnee_i_deshevle_analogov_.
52. Shchehliuk B. P. Eksport viiskovykh tekhnolohii u konteksti zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy. *Stratehichni priorytety*. 2014. № 1 (30). S. 150–157.
53. Horbulin V. P. Systemno-kontseptualni zasady stratehii natsionalnoi bezpeky Ukrainy / V. P. Horbulin, A. B. Kachynskiy. Kyiv , DP NVTs «Ievroatlantykinform». 2007. 592 s.
54. Zhalilo Ya. A. Ekonomichna stratehiia derzhavy: teoriia, metodolohiia, praktyka : monohrafiia. Kyiv : NISD, 2003. 368 s.

55. Badrak V. V. *Eksport XXI: stavky na tekhnolohii. Dzerkalo tyzhnia. 2003. № 2.*
56. *Ukrayna delytsia tekhnolohiyami s SShA.*
URL: <http://www.expert.ua/novosti/0/290-ukraina-delitsya-tehnologiyami-s-ssha-eks-zamestitel-nachalnika-genshtaba-usu--video->.
57. *Viiskovo-tekhnichne spivrobotnytstvo v umovakh hlobalizatsii: ukrainskyi vymir : zb. mat-liv kruhloho stolu / V. M. Behma ; za zah. red. O. V. Lytvynenka. Kyiv : NISD, 2011. 80 s.*
58. *Ofsetna polityka derzhav v umovakh hlobalizatsii. Otsinky ta prohnozy : monohrafiia / V. M. Behma, S. P. Mokliak, O. O. Sverhunov, Yu. V. Tolochnyi ; za zah. red. V. M. Behmy. Kyiv : NISD, 2011. 352 s.*
59. *Bodnarchuk R. V. Priorytety investytsiino-innovatsiinoi polityky v oboronno-promyslovomu kompleksi Ukrainy. Stratehichni priorytety. 2011. № 3 (20). S. 102–110.*
60. *Badrak V. Ofsetnaia tropa na zapad / V. Badrak, S. Zghurets. Zerkalo nedely. 2008. 8–14 marta. URL: http://www.zn.kiev.ua/1000/1550/62307/.*
61. *Behma V. M., Mokliak S. P., Sverhunov O. O. Rozvytok oboronnoi promyslovosti Ukrainy ta problemni pytannia ofsetnoi polityky. Stratehichni priorytety. 2012. № 2 (23). S. 173–180.*
62. *Demydov B. A. Systemno-kontseptualnye osnovy deiatelnosti v voenno-tekhnycheskoi oblasti : v 3-kh kn. Kn. 2. Orhanyzatsyonno-metodycheskye osnovy deiatelnosti v voenno-tekhnycheskoi oblasti / pod red. B. A. Demydova ; F. Velychko, Y. V. Voloshchuk. Kyiv : Tekhnolohichni park., 2006. 1152 s. 128 yl.*
63. *Pro zatverdzhennia Poriadku ukladennia kompensatsiinykh (ofsetnykh) dohovoriv ta vydiv kompensatsii, shcho mozhut nadavatysia za kompensatsiinykh (ofsetnykh) dohovoramy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.04.2011 r. № 432. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2011-%D0%BF#Text.*
64. *Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odnii storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnykh derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony.*
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
65. *Uhoda pro spivrobotnytstvo u sferi nauky i tekhnolohii mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Spivtovarystvom.*
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_194.
66. *Pro ratyfikatsiiu Uhody mizh Uriadom Ukrainy ta Uriadom Spoluchenykh Shtativ Ameryky pro spivrobotnytstvo u sferi nauky ta tekhnolohii : Zakon Ukrainy vid 15.04.2009 r. № 1262. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1262-17.*
67. *Okhorona intelektualnoi vlasnosti u viiskovo-tekhnichnii sferi / Zaikivskiy O. B. ta in. : monohrafiia. Kyiv. VD Dmytra Buraho. 2015. 560 s.*
68. *Zaikivskiy O. B., Onistrat O. A. Osoblyvosti okhorony intelektualnoi vlasnosti pry viiskovo-tekhnichnomu spivrobotnytstvi. Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti. 2016. № 5. S. 5–16.*
69. *Mizhderzhavni uhody Ukrainy. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main.*
70. *Pytannia peredachi naukovo-tekhnichnoi produktsii do kapitalu spilnogo ukrainko-brazylskoho pidpriemstva binatsionalnoi kompanii «Alkantara Tsyklon Speis» : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 06.01.2010 r. № 3. URL: https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/243240482.*
71. *Zaikivskiy O. B., Onistrat O. A. Porushennia prav intelektualnoi vlasnosti pry viiskovo-tekhnichnomu spivrobotnytstvi. Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti. 2017. № 5. S. 32–43.*
72. *Verkhovnyi sud vidpravyy za graty kytaiskoho shpyhuna: krav raketni tekhnolohii. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2020/08/28/7264465/.*
73. *Semenenko O. M., Boiko R. V., Vodchyts O. H., Dobrovolskyi Yu. B., Berdochnyk D. V., Yaroshenko A. V. Osnovni metodolohichni aspekty voienno-eko-*

- nomichnoho zabezpechennia oboronzdatnosti derzhavy: teoriia ta praktyka. Systemy ozbroiennia i viiskova tekhnika. 2017, № 3 (51). S. 165–175.*
74. Lipkan V. A. *Natsionalna bezpeka Ukrainy : navchalnyi posibnyk. 2009. Kyiv : KNT. 576 s.*
75. *Kontseptualni zasady rozvytku systemy zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy : analit. dop. / O. O. Reznikova, V. Yu. Tsiukalo, V. O. Palyvoda, S. V. Dromov, S. V. Somin. Kyiv : NISD, 2015. 58 s.*
URL: <http://www.niss.gov.ua>.
76. *Pro zatverdzhennia Zvodu vidomostei, shcho stanovliat derzhavnu taiemnytsiu : nakaz SBU vid 12.08.05 № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.*
77. Sverhunov O. O. *Tendentsii rozvytku oboronnoi promyslovosti v umovakh hlobalizatsii. Stratehichni priorytety. 2012. № 1 (22). S. 154–160.*
78. Tsybulov P. M. *Rozpodil mainovykh prav na obiekty intelektualnoi vlasnosti, shcho stvoreni z vykorystanniam derzhavnykh koshtiv. Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti. Vypusk 1, Tom 2. Instytut intelektualnoi vlasnosti Natsionalnoho universytetu «Odeska yurydychna akademiia», Kyiv. 2012.*
79. *Stanovlennia i rozvytok nederzhavnykh subiektiv sektoru bezpeky Ukrainy (systema bezpeky pidpriemnytstva) : analit. dop. / V. V. Krutov, V. H. Pylypchuk ; za red. O. O. Kotelianets. Kyiv : NISD, 2011. 136 s.*

Надійшла до редакції 15.06.2021 року

Зайковский А., Онистрат А. Роль интеллектуальной собственности в обеспечении обороноспособности государства. Рассматриваются основные положения законодательства Украины, определяющие государственную политику в области национальной безопасности и обороны, по урегулированию вопросов, связанных с обеспечением обороноспособности государства. Исследована роль интеллектуальной собственности во всех компонентах системы обеспечения обороноспособности Украины. Отмечается важность обеспечения защиты интеллектуальной собственности в процессе реализации мер по повышению обороноспособности государства и необходимость совершенствования соответствующего законодательства. Предложены рекомендации по совершенствованию нормативно-правового обеспечения национальной безопасности и обороны в целях решения проблемных вопросов интеллектуальной собственности в этой сфере.

Ключевые слова: обороноспособность, интеллектуальная собственность, нормативно-правовое обеспечение

Zaikivskyi O., Onistrat O. The role of intellectual property in security defense capacity of the state. The conceptual issues of the legislation of Ukraine, which determine the state policy in the field of national security and defence, regarding the settlement of issues related to ensuring the state defence capabilities are considered. The scientific publications on actual questions in this sphere concerning problems and prospects of increase of defence capability of Ukraine are analysed.

The role of intellectual property in all components of Ukraine's defence system has been studied, and it has been noted that unresolved problems in the field of intellectual property management pose an increasing threat to Ukraine's national security.

The importance of ensuring the protection of intellectual property in the process of implementing measures to improve the defence capabilities of the state and the need to improve legislation in this area is defined.

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Recommendations for improving the regulatory framework for national security and defence in order to address the problematic issues of intellectual property in this area are submitted.

State defence capability is the ability of state to defend itself in the event of armed aggression or armed conflict. It consists of material and immaterial elements and is a set of military, economic, social and moral and political potential in the field of defence and appropriate conditions for its implementation.

Resolving the issues of reforming not only the Armed Forces of Ukraine, but first the entire state, modernization and rearmament of the Ukrainian army has become a vital necessity. Only the solution of this issue will allow to raise the defence capability of our state to the proper level for the preservation of independent Ukraine.

Ensuring the military security of Ukraine largely depends on equipping the Armed Forces of Ukraine with modern types and models of weapons and military equipment, developed on the basis of intellectual property rights.

It is the military-technical sphere where the objects of intellectual property rights belonging to the sphere of national security and defence are created, and the state is obliged to ensure their protection. This will increase the competitiveness of the domestic defence industry and make claims impossible for anyone in the mass production of weapons and military equipment for their own needs and for exports, which directly affects defence capabilities.

And this requires proper protection of intellectual property rights both in the process of own production of weapons and military equipment, as well as in military-technical cooperation.

Keywords: defense capability, intellectual property, regulatory support